

UDK – 330.342.15+347.23

Изворни научни рад

др Момир Ђећез,

професор Економског факултета у Сарајеву, у пензији

О ТРАНСФОРМАЦИЈИ ДРУШТВЕНЕ СВОЈИНЕ У ЈУГОСЛАВИЈИ

Полазећи од става да се изградња савременог социјалистичког друштва у Југославији врши на основу више различитих облика својине и да су у привредном систему сви облици својине равноправни, аутор излаже аргументе за трансформацију друштвене својине и предлаже конкретна решења. Он је против принудне приватизације друштвене својине и противи се потпуном напуштању самоуправљања радника као облика индустријске демократије. Трансформација друштвене својине би требало да се одвија кроз процес „увођења“ секундарних власника друштвене својине, остављајући друштву као целини функцију примарног власника. У тим оквирима излаже се конкретно организационо решење, које се заснива на посебној улози управних одбора који би вршили функцију секундарних власника. Чланови управних одбора би добили управљачке акције, што би представљало потребан материјални стимуланс, и били би смењиви у зависности од пословног успеха предузећа. Радници би задржали одређена самоуправна права а предузеће би морало да се трансформише као акционарско друштво, чије би се акције тржишно или интерно вредновале.

Кључне речи: Друштвена својина – Трансформација својине. – Менаџери.

Једно од значајних питања о друштвено-економском развоју Југославије је и трансформација друштвене својине. Наиме, након прихватања сазнања да се изградња савременог социјалистичког друштва може да развија и развија уз постојање више и различитих облика својине и након што су у привредни систем у Југославији уведени плурализам и равноправност свих облика својине, неминовно се поставило и питање промјена у својинским односима, односно

трансформација друштвене својине. Не улазећи у узроке те значајне промјене својинских односа, указао бих првенствено на специфичне услове у којима им се приступа и у којима се спроводе, а затим на неке методе и облике трансформације друштвене својине.

Поред општих, врло сложених услова, који прате својинске промјене у свијету, а посебно у социјалистичким земљама, у Југославији постоји и неколико специфичних услова. То је дијелом условљено ранијим привредним концептом самоуправљања и карактером друштвене својине у Југославији у последњих двадесетак година. Ти, као и неки дуги фактори, утичу на спорост и изазивају тешкоће у прилагођавању својинских облика тржишним законитостима и тржишном привређивању, утичу на превођење несвојинског концепта друштвене својине у својински, односно у капитал. Несвојински концепт друштвене својине не само да је био супротан тржишним законитостима привређивања, већ је кроз механизам друштвено-економског система, као друштвене својине, развијао и осјећаје радних колектива да је то њихова имовина јер је истицано да средства припадају радницима и да они самостално располажу минулим и текућим радом. Истина, дио вриједности у појединим предузећима створен је акумулацијом запослених у том колективу, али је врло тешко то тачно утврдити, посебно имајући у виду и промјене у организовању и запошљавању. Из тог основа произлазе сложени проблеми у трансформацији друштвене својине.

Други, не мање значајан специфични фактор, јесте схватање и понашање запослених а посебно руководних кадрова, као рецидив филозофије мишљења и дјеловања, коју је наметнула и остварила тзв. оуризација предузећа и фирми. Та филозофија је апсолутизирала позицију и интерес појединца или дијела ООУР-а, без ограничења према цјелини и без ограничења које намеће тржишно (рационално) понашање (јер тржиште и није било крајњи арбитар у том систему). Садашња позиција и дјеловање већине тих структура из ранијих ОУР-а, РО или СОУР-а није усклађена са тржишним понашањем. Они нису ни радили, нити дошли на та мјеста по тржишним условима и критеријумима менаџера. Многи мисле да их нико не може смјенити или отпустити, јер то је „њихово предузеће”. Код неких кадрова, посебно руководних, из ранијих ОУР-а развило се и шпекулативно понашање са наглашеним личним интересима, којима се супротстављају и тржишно понашање и претварање друштвене својине у капитал. Није лако уз таква схватања и понашања спроводити трансформацију друштвене својине.

Следећи специфичан фактор у провођењу трансформације друштвене својине чине опште окружење и политичка атмосфера, као и дјеловање политичких партија. Мада није спорно да је за тако замашне и корјените друштвено-економске промјене потребна и одговарајућа политичка подршка, она је у Југославији изостала. Осим општих дек-

ларација о прихватању плурализма својине или о неопходности приватизације друштвене имовине, врло је мала практична подршка цијелој реформи, као и изградњи нових својинских односа, а посебно трансформацији друштвеног власништва у предузећима. Имајући у виду све могуће облике и аспекте те трансформације, а посебно улогу страног капитала и афирмацију знања и способности у томе, можемо рећи да политичко стање које стварају политичке партије у Југославији јако успорава трансформацију друштвене својине и провођење тржишних принципа пословања.

Међутим, насупротив напријед наведеним, као и другим условима и факторима који дјелују на процес трансформације друштвене својине, постоје јака потреба и снажан притисак економске праксе, стварности, за што брже промјене садашњег облика друштвене својине у Југославији. То произлази из дугогодишње економске кризе у нашој земљи, као и услијед врло ниске ефикасности и профитабилности у пословању предузећа са друштвеном својином. Велики број предузећа налази се на граници позитивног пословања или је пред стечајем. Стање у друштву и у привреди, као и пословни резултати, толико забрињавају и чине се неповољним да доводе у питање и нормално одвијање промјена у власничким односима. Готово се доводе у питање и економски и тржишни критеријуми трансформације друштвене својине.

Нису више у питању ни теоретске основе те трансформације, нити смјештање својинских промјена у нас у свјетска кретања и развој. Све то не представља примарне препреке трансформацији, мада има остатака старог идеолошког схватања о улози друштвене својине у социјализму и мада теоретски још нису разјашњена сва питања својинских односа у социјалистичким друштвено-економским уређењима, па и шире – у тржишној привреди уопште. Наиме, у свијету су се до сада одвијали и процеси „подруштвљавања” и „коллективизације” приватне својине, као и њене приватизације. Ти процеси су се остваривали и револуцијом и еволуцијом. У савременим условима, посебно у неким источноевропским социјалистичким земљама, посебно је актуелно убрзање процеса реприватизације државне својине.

Не износећи овом приликом податке о кретањима и односима у погледу структуре својине у појединим земљама капиталистичког или социјалистичког друштвеног уређења, развијених или неразвијених, можемо без двојбе констатовати да је и категорија својине динамична и историјска, тј. да се развија и модификује у складу са укупним друштвено-економским развојем. Друга констатација која произлази из садашњег стања власништва и својине на свјетском плану је да доминира приватно власништво уз постојање и државног и задружног, као и разних облика мјешовитог и другог власништва, али са благим јачањем других облика власништва на штету приватног. Трећа, врло значајна констатација, јесте да у савременој тржишној привреди и борби за максимизацију профита све више и значајније мјесто заузима повезаност својине с економским системом, са његовим институ-

цијама, механизмима и сл., што налази израза у оној фази друштвене репродукције у којој се управља својином и у којој се користи расположиви фактор производње и промета у датом институционалном окружењу. Тако је растао значај управљања, менаџерства у борби за профит у односу на својину и власнике капитала, те се и створио нови друштвени слој менаџера и подузетника, управљача и разних сличних стручњака. Тиме је донекле и релативизиран „апсолут” својинског односа и схватање да својина *suo ipso* опредјељује и рјешава профитабилност.

На бази ових констатација а, наравно, узимајући у обзир и све друге историјске и наше релевантне чињенице, можемо и треба да приступимо питању трансформације друштвене својине и као ургентној потреби и као дугорочном процесу у Југославији.

Претходно бих размотрио нека актуелна питања, везана за ставове неких људи у Југославији, о томе да ли је уопште могућа друштвена својина, било државна или јавна, или, пак, самоуправна, те у вези са тим и разни приједлози за ликвидирање садашње друштвене својине.

Неодржива је теза и схватање да је само приватна својина подобна за тржишно привређивање када у тржишним привредама имамо мјешовито власништво. На основу које науке или праксе се може бранити теза да тржиште може дјеловати само у условима приватне својине, те да у Југославији треба укинути друштвену и јавну својину да би дјеловало тржиште.

На линији таквих, у основи нетачних становишта, код нас се развила и невјерица у друштвени сектор и идеја о реприватизацији друштвене имовине. Оцјењујем да је та невјерица добрим дијелом произишла из искуства прошлости, тј. из услова у којима није било тржишне привреде. Јасно је да се друштвена својина код нас по својој ефикасности није афирмисала и да несвојински концепт није показао неопходну ефикасност и зато није било тешко ни напустити тај несвојински концепт својине.

Реално је претпоставити да ће у тржишним условима, наравно у јасним својинским односима, гдје је познат субјект-титулар својине, гдје се развија предузетништво и менаџерство, и друштвена и мјешовита предузећа постизати већу ефикасност и боље резултате. Зато сматрам да су и приједлози да се друштвена предузећа одмах реприватизирају, односно продају приватницима, неутемељени и опортунистички, а уједно и нереални и неприхватљиви и из слиједећих разлога: прво, такав приступ негира цјелокупно наше друштвено опредјељење за нови социјалистички правац развоја; друго, то би био корак натраг, супротно тенденцијама у свијету гдје запажамо лагани тренд пораста друштвене (јавне) својине. (Зашто би сада, ако је у свијету тренд пораста друштвене својине, Југославија ликвидирала своју друштвену својину, и заостајала за свијетом у том погледу). Треће, тешко би се и нашао приватни капитал који би купио већину друштвених предузећа, а таква трансформација има своју цијену и тражи

вријеме. Супротстављајући се реприватизацији, не стојим на становишту ни одбране нити посебне заштите друштвене својине. Напротив, становиште нашег система које подржавам је да друштвену својину ставимо у равноправан положај са другим облицима својине на тржишту, тако да ће она опстати овисно од ефикасности коју постиже, одржати се и репродуковати, или се неће одржати и репродуковати. Такав приступ је реалан и прихватљив, али не да ми унапријед распродамо друштвену имовину приватном сектору, јер нико нема право да искључи друштвени сектор из тржишне конкуренције. Тржишна конкуренција је најобјективнији судија. У тржишним условима ће сигурно доћи до ликвидације неких друштвених предузећа, њих ће преузимати и друга, успјешна друштвена предузећа или приватни капитал. Тај процес трансформације смо већ отворили, као и стварање мјешовитих предузећа, те продају на тржишту непотребних и неефикасних дијелова друштвене својине и сл. Ако су, пак, таква схватања заснована на предностима еволутивног пута и концепта развоја над револуционарним, имајући у виду промјене у својинским односима, тада заступници тог схватања, треба да буду досљедни у том, иначе прихватљивом, становишту и еволуцију, генерички пут развоја, прихвате у зависности од стварног стања својинских односа у Југославији и дозволе да се у тржишној привреди на равноправним основама остварује конкуренција приватног и друштвеног облика власништва, а не да сада декретом или другим одлукама реприватизирамо друштвену својину као што смо прије 40-50 година национализирали приватну.

Нису за занемаривање ни приједлози да се средства друштвених предузећа у виду утврђене вриједности акција подијеле, уступе запосленим радницима у датом предузећу. То је неприхватљиво из простог разлога што би се тиме ставили у повољнији положај само они радници који су моментално запослени у датим предузећима. Међутим, права на друштвену својину би био лишен остали дио друштва јер је та друштвена својина створена радом и акумулацијом свих становника Југославије – и сељака, радника, интелигенције, пензионера итд. Према томе, ми не можемо ту својину поделити радницима у виду акција. Питање је и да ли би то било стимулативно за већу ефикасност, како неки мисле.

Да се разумијемо, ја нисам против акција у друштвеном предузећу, па ни акција запослених у њему, али те акције предузећа морају радници зарадити својим радом. Према томе, треба развијати акционарски капитал и права запослених радника да купују и посјеђују акције издохотка и добити коју ће остварити у предузећу (дапаче, то бих форсирао), али не да им то подијелимо као неко наслеђе које су они од друштва добили. На тај би начин придонијели увећању финансијских средстава и имовине предузећа и побољшању његовог пословања.

Остаје сада питање шта радити са друштвеном својином. Прије свега, несвојински концепт друштвене својине је неприхватљив, и треба га напустити са свим његовим обиљежјима, а истовремено

вршити трансформацију друштвене својине и то: у организационим промјенама, у управљању развојем менаџерства и подузетништва, у технолошко-развојним промјенама, у структури производње, у економичности, али и у промјенама власничке структуре и сл. Све је то трансформација. Друштвену својину не можемо третирати као једнообразну, као до сада, у смислу да је она интегрална и једнака. Друштвену својину треба диференцирано посматрати према њеним битним карактеристикама и функцији у привреди. Тако она може бити државна својина, као јавна предузећа. Већ постоје и предлози и закони у неким републикама да се привредна инфраструктура, као нпр. електропривреда, железница, пошта, организују као јавна предузећа. Наравно, државна својина може постојати и у свим другим гранама. Друго, можемо имати друштвену својину, она може бити и акционарска, у коју ће ући акцијски капитал страни, приватни, запослених радника; значи постојаће мјешовита својина итд. и она с тим неће изгубити свој друштвени карактер ако та предузећа добију било који проценат учешћа акција по разним изворима. Даље, можемо имати друштвену својину која може бити колективна, нпр. у одређеним услужним дјелатностима, што се већ ради у неким предузећима, јер ће тржишном конкуренцијом бити присиљена да само максималном мобилизацијом сваког појединца обезбједи опстанак тих предузећа до разних других облика које још треба да истражујемо и који ће се појавити у пракси.

Када је ријеч о управљању радника и самоуправној својини, указао бих да су ти садржаји потиснути у овим актуелним реформским промјенама. Истина, ми нисмо напустили то опредјељење, чак се оно обнавља и у приједлозима СИВ-а о измјенама Устава СФРЈ, али је готово прећутано у многим системским реформским законима. Да ли је то оправдано? Сматрам да није, јер иако је требало зауставити еуфорију о самоуправљању као интегралном концепту којим ће се ријешити сви проблеми, ипак се идеја о радничком управљању не може и не смије напустити или занемарити у нас, не само што смо ми допринијели да се она развије, већ и ради научног сазнања да савремени концепт демократије укључује и економску, индустријску демократију. А та тзв. индустријска демократија се остварује и путем радничког учешћа у управљању и радничким самоуправљањем. Уосталом, поједине државе и политичке партије у Европи развијају или имају у својим програмима трајно опредјељење о учешћу радника у управљању (партиципација). Такође, у програмским основама будуће европске економске заједнице можемо наћи опредјељења и становишта о учешћу радника у управљању и развоју разних облика индустријске демократије.

Међутим, значајнија од тога је наша стварност у којој су радници већ навикли на одређена права у управљању, и то се ниуком случају не може занемарити. Указујући на то не мислим да ми можемо или да треба да наставимо или да задржимо ранији или постојећи систем самоуправљања. Критичком анализом наших искустава и имајући у виду првенствено тржишне услове привређивања (и све што они претпостављају, укључив и менаџерство), као и нове плуралистичке власничке односе, и управљање радника у предузећима се мора темељито

трансформисати и прилагодити нашим привредно-реформским условима. При томе, поред наших искустава треба користити и разне облике партиципације и индустријске демократије које су развиле неке земље у Западној Европи. Не улазећи овом приликом детаљније у та питања, само бих указао да ће разни облици учешћа радника у управљању одговарати и приватним и мјешовитим предузећима, те да у јавним или другим чисто државним предузећима такође треба развити одговарајуће форме учешћа радника у управљању, наравно нешто другачије него у приватним фирмама.

У овом прилогу бих желио мало конкретније изнијети и описати једну од могућих солуција за бржу трансформацију друштвених предузећа ка тржишној привреди, односно принципима савременог пословања.

Не оспоравајући вриједности, потребу и могућности разних облика трансформације друштвене својине и промјена у друштвеним предузећима у нас, било у мјешовита, јавна, приватна, колективна или, са партиципацијом радника, на принципима холдинг компанија и сл., ипак ради многих објективних и субјективних разлога сви ти облици су успореног темпа или ограниченог домета у односу на ургентну потребу повећања ефикасности друштвеног капитала и увођење тржишта капитала у нас.

Ослобађајући се фетиша својине и прихватајући савремене облике у организовању и управљању капиталом, у највећем његовом дијелу у развијеним тржишним привредама, а и из саме суштине приватне својине и њене повезаности са институционалним условима савременог пословања, произлази да ако власник не може сам (из било којих разлога) да управља својим капиталом као његов примарни власник, он ангажира друго стручно лице способно да му оствари што већи профит – менаџера, што није потребно овдје шире описивати.

На теоретском плану, или уопштено као искуство, та појава се може сумирати тако да су власник, односно власници – акционари пренијели дио свог власничког интереса, својих права, на менаџера, на „управитеља“ њиховим капиталом и тиме створили нови субјект својине, назовимо га секундарни субјект својине (примарни је, наравно, власник). Тиме је у капиталистички својински однос уведен нови облик и метод управљања и кориштења својином. Тај метод се првенствено користио у приватним акционарским фирмама, а убрзо су га шире прихватила и мјешовита, јавна, државна и слична предузећа и компаније у тржишним привредама.

Приватни или други власник се није одрекао ни свог власништва ни свог интереса и циља максимизације дохотка. Он над њим будно бди. У том систему власници формирају управне, надзорне или сличне одборе, који не само да прате рад менаџера, већ доносе и главне и стратешке одлуке о политици и развоју предузећа, односно фирме. Није ријетко да власници и кроз разне друге функције индивидуално, лично, имају такав положај који им омогућава увид, утицај или усмјеравање политике и развоја фирме.

У свему томе битно је и значајно да је сачуван основни интерес за што успешније кориштење свих фактора производње и промета, првенствено капитала. Тиме је и поред више власника (акционара) сачуван субјект, носилац својине и механизам са примарним и секундарним субјектом својине који обезбјеђује природни интерес носиоца својине за максимизирање профита.

То је врло драгоцјено искуство које се развијало управо уз јачање и повећање броја власника и разних облика својине, посебно у мјешовитим предузећима.

Познато је да је један од битних фактора за ниску ефикасност и рентабилност у пословању друштвених предузећа и друштвеног власништва уопште, управо тај несвојински концепт друштвене својине и нејасноће или непостојање субјеката те својине. Шта можемо користити из тог искуства у развоју капиталистичких тржишних привреда? Прво, искуство релевантно за нашу потребу брже трансформације друштвене својине је увођење и постојање подијељеног субјективитета својине (примарни власник, секундарна менаџерска структура) уз могућност постојања већег или мањег броја власника капитала у датој фирми. Друго, да су јасна права и обавезе менаџерске структуре, стимулација за бољи рад, као и одговорност и санкције за неуспјех у раду, уз истовремено јасна права и надлежности власника, односно управних (или сличних) одбора који у суштини обезбјеђују интересе власника.

У суштини, упроштено речено, својински проблем се своди на успостављање таквих права, обавеза и односа у управљању и кориштењу капиталом, у којима ће неко испред, тј. у име власника, захтјевати и обезбјеђивати максимизацију профита од оног који стварно управља пословањем и кориштењем капиталом (у нас тзв. друштвеним капиталом), с одговарајућим посљедицама за успјешно или неуспјешно кориштење тог капитала. То значи да и у друштвеним и у јавним предузећима треба да уведемо управне одборе и менаџере са правима и одговорностима као и у тржишним привредама развијених земаља.

Све то је познато и у наш систем уграђено тамо гдје постоји, односно гдје имамо мјешовита предузећа или заједничка предузећа с иностраним улагањем или нешто слично. Проблем је што је велики број предузећа са искључиво друштвеном својином и што нема изгледа да би та предузећа могла убрзо да се трансформишу у мјешовита, приватна или нешто слично и тиме створе услове да приступе формирању одговарајућих управних одбора. Нека од тих предузећа још су под управљањем раније изабраних радничких савјета, неки СОУР-и се организују као холдинг компаније, а највећи дио још тражи нове и боље форме организовања.

У таквим условима, не желећи нити оспоравати нити успоравати све постојеће или нове облике трансформације друштвене својине у капитал, изнио бих један нови приједлог, односно метод за трансформацију постојећих друштвених предузећа. Полазимо од изнесених искустава у тржишним привредама и могућих аналогија и њихове

примјене у нашим условима. Ако је у капиталистичким тржишним привредама нађен и функционише метод да управни одбор представља много власника акционара, где често заузимају мјесто и акционари са мањим бројем акција или ниским учешћем у укупној вриједности фирме, зашто се и код нас не би могли у друштвеним предузећима „увести”, инсталирати у систем, такви управни одбори, са истим правила и одговорностима. Наиме, треба видјети, проучити, који је то квантум „акција”, односно материјалног стимуланса и како га обезбједити, који треба да имају чланови таквог управног одбора да би се и понашали као управни одбор у систему капиталистичке тржишне привреде. Наравно, један од битних захвата у односу на друштвену својину треба да буде да се она искаже и у некој вриједности акција, ако не тржишно, онда, интерно. Већ би и то значило корак ка тржишној привреди.

Не треба да буду спорне надлежности тог одбора, нити његова права према менаџерској структури, као ни права и одговорност менаџера. Треба преузети најбоље искуство из тржишних привреда, уз најнеопходније адаптације нашим условима и томе прилагодити прописе. Нејасноће су како и кога бирати у тај одбор и одакле и како их стимулирати да се понашају као „власници” и да снесу посљедице као власници. У вези с питањем кога бирати у такве одборе, zaloжио бих се да то буду првенствено људи из датог предузећа, односно фирме, али не бих искључио могућност именовања или избора и лица ван фирме (нпр. познатијег привредника, стручњака банкара и сл.). Чланове управног одбора би или именовао раднички савјет или би их бирао радни колектив. Кандидат, односно изабрани члан таквог управног одбора, би самим избором добијао извјестан број акција, односно дионица које би претходном одлуком одговарајућег органа биле намјене за ту сврху. За то се може успоставити посебан фонд или се за почетак дозволити исплата из резервног фонда, (обим зависи од проучавања и оцјене мотивације у датој фирми.) Сваки члан управног одбора би и сам морао додатно да уложи своја средства или акције у одговарајућој сразмјери према онима које му је додијелило предузеће (нпр. 20%). Ово има призивок социјалне неравноправности, али има и верификацију способности тржишне привреде (ко није створио бар неки минимум својих средстава не може добити мандат да управља друштвеним средствима).

Да би чланови таквог управног одбора имали повољну атмосферу и услове за успјешно дјеловање, неопходно је створити стимулацију и код радника и код менаџерске структуре. Ако се то постигне, дио акција које би добили од предузећа као чланови управног одбора не би морао бити велик да би изазвао социјални револт. У случају неуспјеха изабрани чланови би се смјењивали и тада би губили своје акције које су унијели при избору за члана управног одбора (или неки њихов дио). Мотивација радника, односно довођење њиховог интереса и понашања на исту линију (као и великих и малих акционара у капиталистичкој фирми), може се постићи, нпр. преко издавања тзв. варантс (warrants) акција које се издају запосленима, а доносе зараду, односно принос,

само на будућу остварену добит (од дана издавања), а не на ранију вриједност капитала. Ово има сличности са неким приједлозима и у нас и у Чешкословачкој о претварању друштвеног капитала у народни, односно оних који су запослени, али ово ипак није исто. Овдје се ником не уступа бесплатно друштвени капитал. Ради адекватне стимулације главни менаџер и његови руководни сарадници могли би добити знатно више тих варантс акција, нпр., у сразмјери према дослешном 5:1, односно 3:1. Управни одбор би на основу обрачуна и резултата пословања одлучивао колико носе зараде такве варантс акције.

У управни одбор друштвеног предузећа може да уђе и представник банке (посебно ако она кредитира предузеће) или представник државе (ако је јавно предузеће), затим представник менаџерске структуре у сложеним фирмама или холдинг компанијама. Наравно, ако у међувремену предузеће постане мјешовито, или ако у њега улаже странац, такав управни одбор ће се попунити или сасвим трансформисати. Не треба искључити могућност да одговарајући државни орган у неким случајевима и сам именује чланове управног одбора на основу јавних интереса или свог капитала (нпр. у железници).

Предности овог приједлога су што је лако и брзо проводив и што не представља препреку било којем другом облику трансформације друштвене својине. Он не тражи нити много нове регулативе, сем што би требало увести у систем, односно у Закон о предузећима, предложени метод формирања управног одбора и могућност додјеле „gratis“ дијела акција предузећа из одговарајућег фонда члановима управног одбора. Број чланова управног одбора не треба да буде велик, сразмјерно величини предузећа од 3 до 7 чланова.

На крају бих истакао да би се овим у наш систем увео механизам у којем је препознатљив субјект друштвене својине и који у име власника брине и тражи од менаџера да се оствари што већа добит, односно профит. Тиме би се учинио значајан корак у напуштању несвојинског концепта друштвене својине и непостојања субјекта те својине, а истовремено афирмацији друштвене својине као капитала и онога што води превазилажењу постојеће ниске ефикасности у кориштењу друштвеног капитала.

Наравно, за успјех трансформације друштвене својине путем до сада усвојених метода, или преко изложеног у овом раду, зависи и колико ћемо створити општу друштвену климу, као и климу у сваком колективу, за спровођење привредне реформе и за поштен и ефикасан рад.

(Примљено 10.05.1990)

dr Momir Čećez,

Retired Professor of the Faculty of Economics in Sarajevo

THE TRANSFORMATION OF SOCIAL OWNERSHIP IN YUGOSLAVIA

Summary

While beginning from the viewpoint that the construction of a contemporary socialist society in Yugoslavia is effected on the ground of various forms of ownership, and that all forms of ownership are treated equally within the economic system, the author states the arguments for transformation of social ownership and also submits specific solutions. He is against compulsory privatization of social property and total departure from self-management of workers, as a form of industrial democracy. The transformation of social ownership should be effected gradually through the process of „introducing” secondary owners of social property, while leaving to society as an entirety the function of primary owner. Specific organisational solutions proposed are based on particular role of managing boards, which should effect the function of secondary owners. The members of managing boards would acquire management shares (namely the ones entitling them to manage), which would provide necessary material stimulus. These members would be subject to removing from office – depending on the success of the enterprise. Workers would keep some self-management rights, while the enterprise should have to be transformed into a joint-stock company, whose shares would be evaluated either in the market or within the company.

Key words: Social ownership. – Transformation of ownership. – Managers.

dr Momir Čećez,

Professeur à la retraite de la Faculté économique de Sarajevo

SUR LA TRANSFORMATION DE LA PROPRIÉTÉ SOCIALE EN YUGOSLAVIE

Résumé

Partant de la position que l'édification de la société socialiste contemporaine en Yougoslavie se fait à partir de plusieurs formes diverses de propriété et que toutes les formes de propriété sont égales en droits dans le système économique, l'auteur expose les arguments en faveur de la transformation de la propriété sociale et propose des solutions concrètes. Il s'oppose à la privatisation forcée de la propriété sociale et à l'abandon complet de l'autogestion des ouvriers comme forme de démocratie industrielle. La transformation de la propriété sociale devrait se dérouler à travers le processus „d'introduction” de propriétaires secondaires de la propriété sociale, laissant à la société comme ensemble la fonction de propriétaire primaire. Dans ces cadres, l'auteur expose une solution organisationnelle concrète qui se base sur le rôle spécial des comités de gestion qui obtiendraient des actions de gestion, ce qui représenterait un encouragement matériel particulier et la possibilité existerait de la destitution de ces comités en fonction du succès d'affaires de l'entreprise. Les ouvriers maintiendraient certains droits d'autogestion, alors que l'entreprise devrait se transformer en société par actions, dont les actions seraient valorisées sur le marché ou à l'intérieur de l'entreprise.

Mots clé: Propriété sociale. – Transformation de la propriété. – Managers.